МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМУПЗ-21-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма «Управління публічними фінансами»

_____ Ажичакова Станіслава Станіславовича
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Коляда Тетяна Анатоліївна, к.е.н., с.н.с., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «23» 01 2023 № 9

Завідувач
кафедри _____ Коляда Тетяна Анатоліївна, к.е.н., с.н.с., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2023

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 23.11.2022
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 4 (добре) 07.02.2023
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Ковальова Ї.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис) Гордєй О.Д.
(ініціали, прізвище)

(підпис) Канєва Ю.А.
(ініціали, прізвище)

(підпис) Безпинець М.Д.
(ініціали, прізвище)

секретар Шепеленко В.Ю.

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
І. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	26		Голова Ковальова І.О. Заст. голови Горбей О.Д. Члени комісії Колега Т.А. Бедрінець М.Д. секретар Шепіленко В.Ю.
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	8		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	4		
4. Рецензент	від 0 до 5	4		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	42		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 40 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
82	B	4 (добре)	07.02.2023	Ковальова І.О. Горбей О.Д. Колега Т.А. Бедрінець М.Д. Шепіленко В.Ю.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет **Фінансів та цифрових технологій**
Кафедра **Публічних фінансів**
Спеціальність **072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**
Освітньо-професійна програма **«Управління публічними фінансами»**

Затверджую
в.о. завідувача кафедри публічних фінансів
_____ Тетяна КОЛЯДА
«13» січня 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувачу вищої освіти

Ажичакова Станіслава Станіславовича

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проєкту)
«Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій»
Затверджена наказом ректора від «28» грудня 2021 р. № 106
2. Строк здачі закінченої роботи 30.11.2022
3. Мета роботи полягає у поглибленні теоретичних засад процесу бюджетної децентралізації на основі вивчення досвіду європейських країн та розробці науково-практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.
Об'єкт дослідження є фінансові відносини, що виникають між територіальними громадами і державою з приводу розподілу фінансових і владних повноважень в процесі бюджетної децентралізації.
Предмет дослідження процес бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.
Орієнтовна база дослідження Міністерство розвитку громад і територій України, Міністерство фінансів України.
4. Вихідні дані до роботи законодавчо-нормативні акти, офіційні джерела статистики, наукова періодика, монографічні джерела, Інтернет-ресурси тощо.
5. Перелік графічного матеріалу: таблиці, схеми, рисунки
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗА
УКРАЇНІ1. 1.1. Сутність та значення бюджетної децентралізації. 1.2.
реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні.
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛ
ГРОМАД У ПРОЦЕСІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ. 2.1. Склад та структура доходів міс
бюджетів. 2.2. Аналіз видатків місцевих бюджетів України.
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІ
В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ

7. Календарний план виконання роботи

№ п\п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	18.11.2022 р.	15.11.2022 р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку	25.11.2022 р.	24.11.2022 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	28-30.11.2022 р.	28.11.2022 р.
4	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	20-28.12.2022 р.	20.12.2022 р.
5	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	20-23.01.2023 р.	20.01.2023 р.
6	Рецензування кваліфікаційної роботи	24-26.01.2023 р.	24.01.2023 р.
7	Захист кваліфікаційної роботи	7-8 лютого 2023 р.	7-8 лютого 2023

8.Дата видачі завдання «10»__01_ 2022 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ (підпис) Коляда Т.А (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Гордей О.Д. (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) _Ажичаков С.С. (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій

Назва випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

Мета роботи полягає у поглибленні теоретичних засад процесу бюджетної децентралізації на основі вивчення досвіду європейських країн та розробці науково-практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.

Завданнями роботи є:

– дослідити теоретичні засади сутності та значення бюджетної децентралізації;

– узагальнити етапи реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні;

– оцінити склад і структуру доходів місцевих бюджетів;

– проаналізувати видатки місцевих бюджетів України;

– узагальнити перспективи розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій..

Об'єктом дослідження є фінансові відносини, що виникають між територіальними громадами і державою з приводу розподілу фінансових і владних повноважень в процесі бюджетної децентралізації.

Базою дослідження виступає . Міністерство розвитку громад і територій України, Міністерство фінансів України.

Предметом дослідження виступає процес бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.

Методи дослідження. Під час написання роботи застосовувались такі загальнонаукові методи, як: теоретичне узагальнення, порівняльний, графічний та аналітичний аналіз, синтез, групування, систематизація, індукція, дедукція, наукова абстракція.

За результатами дослідження одержані результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях стосовно визначення перспектив розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій, зокрема розроблено рекомендації, що мають практичне значення та спрямовані на поглиблення реформи децентралізації задля забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Апробація результатів роботи здійснена шляхом публікації тезисів на IX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції на тему: «Перспективи розвитку бюджетної децентралізації в Україні в контексті європейських тенденцій».

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота містить 43 сторінки, 8 таблиць, 22 рисунки, список використаних джерел 42 найменування.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, місцевий бюджет, доходи місцевого бюджету, видатки місцевого бюджету.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2022

Рік захисту роботи – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та значення бюджетної децентралізації

1.2. Етапи реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ПРОЦЕСІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Склад та структура доходів місцевих бюджетів

2.2. Аналіз видатків місцевих бюджетів України

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Світові процеси демократизації та децентралізації є характерними особливостями сучасного економічного розвитку. В міжнародній практиці, органи місцевого самоврядування мають широкий спектр повноважень, які необхідні для забезпечення добробуту громади. Однак, проблема фінансової децентралізації була і є ключовим питанням для формування подальшого стратегічного розвитку нашої держави. Можливість запозичення міжнародного досвіду з урахуванням специфіки розвитку України дозволяє вдосконалити вже існуючу модель децентралізації. Використання міжнародного досвіду зменшує можливість допущення управлінських помилок та підкреслює важливість економічного та соціального розвитку територіальних одиниць.

Зважаючи на глобалізаційні процеси в світі та складну ситуацію в нашій країні, питання дослідження міжнародного досвіду впровадження децентралізації для забезпечення збалансованого розвитку територіальних одиниць, ніколи не втратить своєї актуальності, а скоріше навпаки, з кожним роком забезпечує зростання її актуальності

Аналіз останніх публікацій та досліджень. З кожним роком, все більше уваги вітчизняні науковців уділяють питанню та проблематиці реформи децентралізації в Україні, серед таких доцільно згадати: Венцель В. Т., Кирилюк, І.М., Соломаха А. Г., Гладка, Т. І., Звіздай О. В., Бедринець М. Д., Покась В. І., Лисяк Л. В., Фатюха Н. Г., Кушнір А. І., та багато інших.

Дослідженнями у напрямку адаптації міжнародного досвіду до вітчизняних реалій, займаються такі вітчизняні науковці: Головатюк Ю., Дем'янюк А. В., Кузькін Є. Ю., Кульчій І. О., Кузьмак О. М., Костенок І., Котляревський Я. В., Пігуль Н. Г., Люта, О. В. Штепа А. А., Шишко О. В. та багато інших.

Незважаючи на існування великої кількості наукових розробок вітчизняних вчених, питання впровадження досвіду децентралізації у зарубіжних країнах та впровадження його в Україні для збалансованого

розвитку територіальних громад залишаються недостатньо висвітленими.

Мета роботи полягає у поглибленні теоретичних засад процесу бюджетної децентралізації на основі вивчення досвіду європейських країн та розробці науково-практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.

В процесі виконання дипломної роботи, були поставлені та виконанні наступні *завдання:*

– дослідити теоретичні засади сутності та значення бюджетної децентралізації;

– узагальнити етапи реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні;

– оцінити склад і структуру доходів місцевих бюджетів;

– проаналізувати видатки місцевих бюджетів України;

– узагальнити перспективи розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.

Об'єктом дослідження є фінансові відносини, що виникають між територіальними громадами і державою з приводу розподілу фінансових і владних повноважень в процесі бюджетної децентралізації.

База дослідження. Міністерство розвитку громад і територій України, Міністерство фінансів України.

Предметом дослідження виступає процес бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.

Методи дослідження. Під час написання роботи застосовувались такі загальнонаукові методи, як: теоретичне узагальнення, порівняльний, графічний та аналітичний аналіз, синтез, групування, систематизація, індукція, дедукція, наукова абстракція.

Інформаційною базою дослідження були Конституція України, законодавчо-нормативні акти з питань бюджетної децентралізації, монографії, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, матеріали наукових та науково-практичних конференцій тематики, яка досліджується, статистичні дані офіційних сайтів, підсумкові звіти,

результати самостійних досліджень проведених автором, Інтернет - ресурси.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що одержані в кваліфікаційній (дипломній) роботі результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях стосовно визначення перспектив розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій, зокрема розроблено рекомендації, що мають практичне значення та спрямовані на поглиблення реформи децентралізації задля забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Апробація результатів роботи здійснена шляхом публікації тезисів на IX Міжнародній науково-практичній інтернет - конференції «Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку» на тему: «Перспективи розвитку бюджетної децентралізації в Україні в контексті європейських тенденцій» у 2022 році.

Структура дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 44 сторінки, містить 22 рисунки, 8 таблиць та 3 додатки. Список використаних джерел складається з 42 найменування..

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1 Сутність та значення бюджетної децентралізації

Усі ці фактори обумовлюють актуальність даної теми та необхідність більш глибокого вивчення сутності та механізму формування й використання коштів бюджетів територіальних громад.

Зауважимо, що основними законодавчими актами, які регулюють дану сферу є велика їх кількість на різних рівнях влади. Основні з них демонструє табл. 1.1.

Західна О. зазначає, що сам по собі процес децентралізації розширює права і повноваження місцевого самоврядування, щодо прийняття та виконання власних рішень [1, с.112]. Для будь-якої ефективної роботи необхідні значні фінансові ресурси, які забезпечують надання якісних бюджетних послуг по всій території країни, тому розширення організаторських можливостей місцевих органів влади для збільшення бюджету будуть сприяти вирівнюванню місцевої нерівності між регіонами та областями.

Таблиця 1.1.

Групування вітчизняного законодавства сфери місцевих фінансів

	Група	Законодавчі акти
Перша група	Конституція України	Закладає конституційні основимісцевого самоврядування
І група	Закони, які регламентуютьзасади місцевого самоврядування, повноваження органів та посадових осіб.	ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»; «Про статут депутатів місцевих рад»» «Про службу в органах місцевого самоврядування».
ІІ група	Закони, які стосуються формування ресурсів місцевого самоврядування,порядку формування бюджетів.	Податковий кодекс, Бюджетний кодекс, «Про розмежування земель державної та комунальної власності».

III група	Галузеві нормативні акти, які визначають місце і роль органів влади та посадових осіб об'єднаних громад в певних галузевих відносинах.	Водний кодекс, Земельний кодекс, «Про основи містобудування», «Про охорону здоров'я», «Про охорону навколишнього середовища», тощо.
IV група	Нормативні акти кабміну, міністерств та інших органів центральної влади.	Приймаються та схвалюються на основі законів України: перелік нормативних актів, які визначають підходи щодо організації тендерних закупівель, виплати субсидій, тощо.
V група	Нормативні акти місцевоїради	Встановлюють особливості здійснення місцевого самоврядування в певній громаді (місцевий статут) та правила і процедури роботи органів місцевого самоврядування (регламент ради та виконкому, положення про комісії ради тощо

Джерело: складено автором на основі [2]

Бориславська О. чітко вказує, що децентралізація в країні спонукає до поширенню демократії, на справи публічного значення збільшується зацікавленість, так як об'єднуються територіальні громади, громадянські організації та небайдужі громадяни.

Держава у якій панує народоправство зацікавлена у прагненні суспільства залучатись до виконання публічних функцій держави для задоволення потреб населення своєї країни, а місцеве самоврядування найкраще знає, що треба її мешканцям [3, с. 23].

Хоча можна стверджувати, що і центральні органи влади також знають потреби та вподобання населення, повний рівень витрат на бюджетні послуги усіх регіонів і не потрібна децентралізація у такому випадку.

Вважаємо, що бюджетна децентралізація – це процес передачі повноважень та їх розширення органам місцевого самоврядування із подальшою передачею їм фінансових ресурсів. Тобто, це поняття і його реалізація дає можливість органам місцевого самоврядування (далі по тексту – ОМС) збільшити рівень фінансової незалежності і закладає певні підвалини задля збільшення і зміцнення доходної бази місцевих бюджетів.

Тому з 2014 року був схвалений концептуальний документ – Концепція

реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, який дав початок реформи «Децентралізація» [3].

Для запровадження реформи у повній мірі потрібно було внести зміни до Конституції України, але політичні обставини не дозволили цього зробити. Реформа почала свою роботу у межах чинного законодавства. Тому були внесені зміни тільки з боку Бюджетного та Податкового кодексу України для запровадження бюджетної децентралізації [4-5].

Реформа удосконалює роботу інститутів виконавчої влади та закриває деякі прогалини фінансування регіонів. Створення місцевого самоврядування формує наповнення бюджетів, розвиток власних територій, довіру та інвестиційну привабливість територій, тому що вкладання фінансових ресурсів у адміністративно-територіальні одиниці покращує економічний та соціальний стан країни в цілому [6, с. 401].

Децентралізація – це одна із ключових реформ для створення спроможних територіальних громад та сталого регіонального розвитку в Україні. У місцевого самоврядування з'являються повноваження самостійно вирішувати проблеми та розподіляти кошти за потребами жителів території, але у межах чинного законодавства та під відповідальністю уповноважених посадовихосіб, яких обрала громада [7, с. 113].

В сучасній економічній літературі існує багато трактувань поняття «децентралізація», проте Кирилюк І.М. та Борщ В.В. [24], виокремили два найбільш основні підходи щодо його пояснення, які демонструє таблиця 1.1.

Таблиця 1.1.

Поняття децентралізації

Перше поняття	Друге поняття
«Децентралізація – передача функцій управління від центральних органів влади місцевим органам,розширення кола повноважень нижчестоящих органів управління за рахунок вищих».	«Децентралізація – система управління, протилежна централізації, тобто, розширення меж ведення і влади місцевих адміністративних органів і установ громадського самоврядування».

Джерело: складено автором на основі [4]

До основних її принципів відносять такі як (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Основні принципи децентралізації

Джерело: створено автором на основі [3]

Науковці виділяють такі основні типи децентралізації, як англосаксонська, змішана, континентальна, іберійська та радянська (рис. 1.1.).

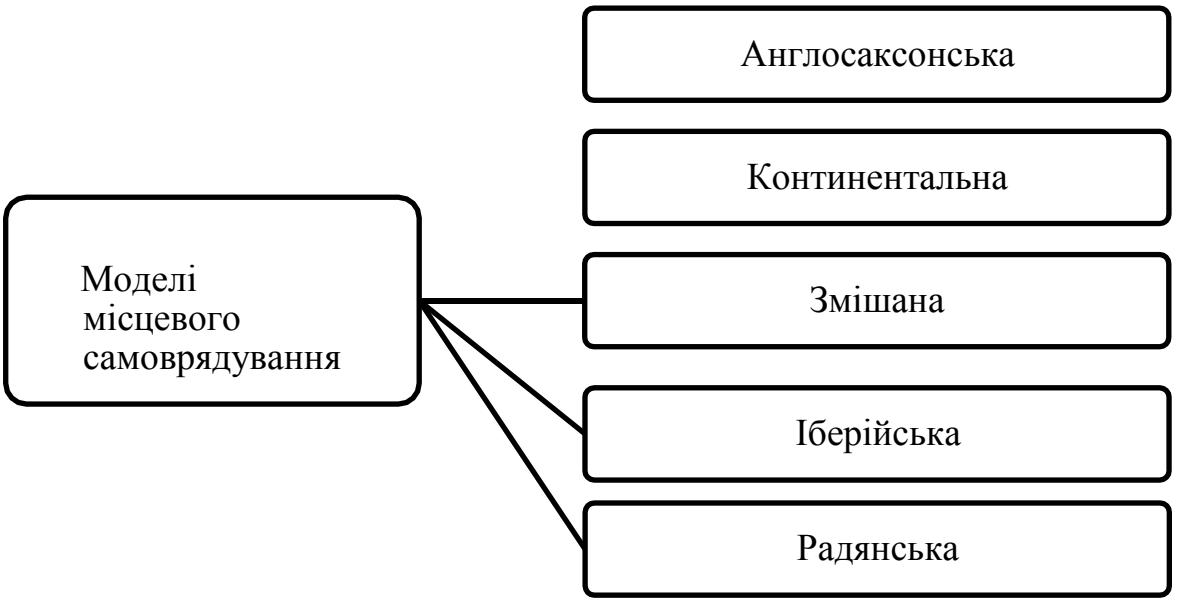

Рис.1.2 Моделі місцевого самоврядування

Джерело складено автором на основі [5]

Отже, метою реформи є створення відповідних умов місцевого

самоврядування вирішення проблем та раціональному розподілі фінансових ресурсів в залежності від особливостей територій. Тобто до інституцій незалежного місцевого самоврядування передані повні повноваження від держави. Це призводить до докорінних змін на всіх рівнях виконавчої влади та стрімкого стимулювання розвитку країни через демократичну систему вибору.

У процесі децентралізації всі процеси розглядаються через призму централізованої системи, тому виникають конфлікти інтересів між рівними районами та самоуправліннями. Процес децентралізації має свої особливості, важливо прирівняти основні форми та сутність децентралізації (рис. 1.2) [3].

До основних форм децентралізації відносять: політична, адміністративна, фіскальна, економічна (ринкова). Держава активно шукає кращі умови для розподілу інструментів між централізованою та децентралізованою системою. Для того щоб у процесі переходу від планової економіки, фіскальна та економічна децентралізація працювала паралельно та створювала позитивний вплив на розвиток держави в цілому [8, с. 6].

Рис. 1.3 Основні форми децентралізації
Джерело: створено автором на основі [8]

У зарубіжних країнах частіше розглядають та досліджують саме фіскальну децентралізацію [9].

Головною перевагою реформи є фінансова самостійність, висока кваліфікація представників виконавчої влади, макроекономічна стабілізація, але в той же час складність узгодження державних макроекономічних потреб до місцевих.

Реформа децентралізації на макроекономічному рівні дає поштовх до економічного розвитку. Частіше за все теоретичні дослідження встановлюють взаємозв'язок між економічним розвитком та державними/публічними витратами.

У наукових дослідженнях існує припущення, що економічне зростання відбувається не від обсягу публічних видатків, а залежать від їх структури, які відповідають за зростання. До таких публічних витрат відносять [10,с. 374]:

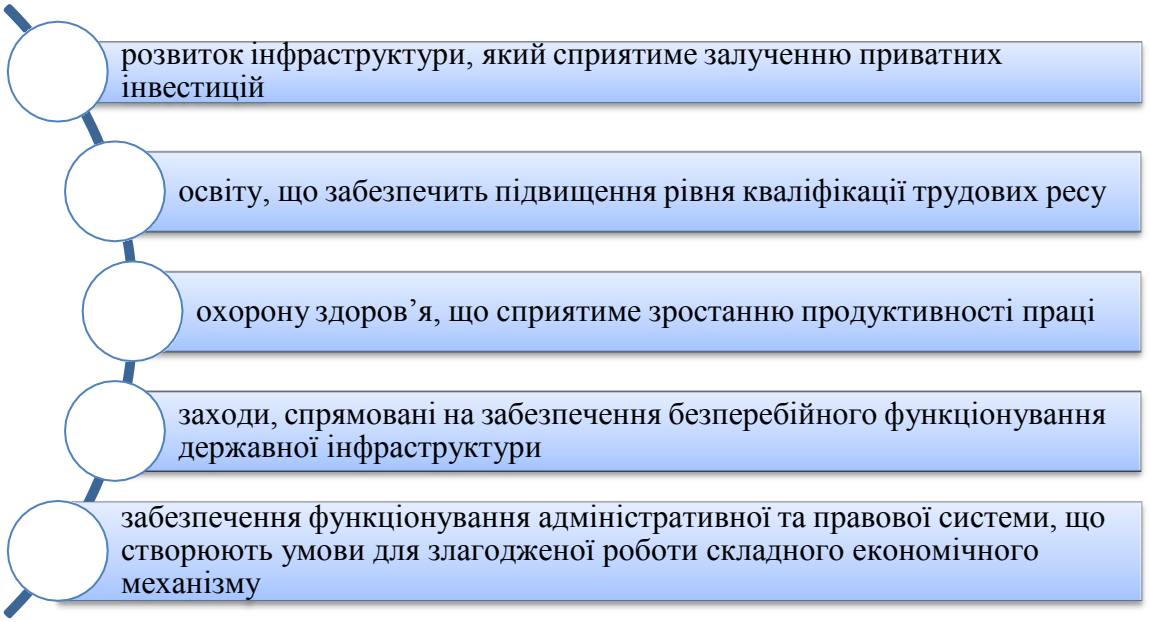

Рис. 1.4 Перелік основних витрат, що забезпечують економічне зростання регіону.

Джерело: створено автором на основі [10]

Неможна стверджувати однозначно, що обсяг публічних видатків має позитивний чи негативний вплив на економічний розвиток. Низький рівень

п у б л і ч н и х витрат прискорює економічний розвиток, а з іншої сторони більш високий рівень витрат не забезпечує вагоме економічне зростання.

Для успіху реформи треба зробити зміни у таких сферах як: соціальний захист, адміністративні послуги, охорона здоров'я, освіта. Щоб дані сфери надавали якісні послуги та продукти, які були б конкурентоздатними з іншими регіонами країни.

Організацією економічного розвитку та співробітництва (ОЕСР) було розроблено ряд рекомендацій щодо підходів планування місцевих бюджетів (рис.1.4)[11, с. 65]:

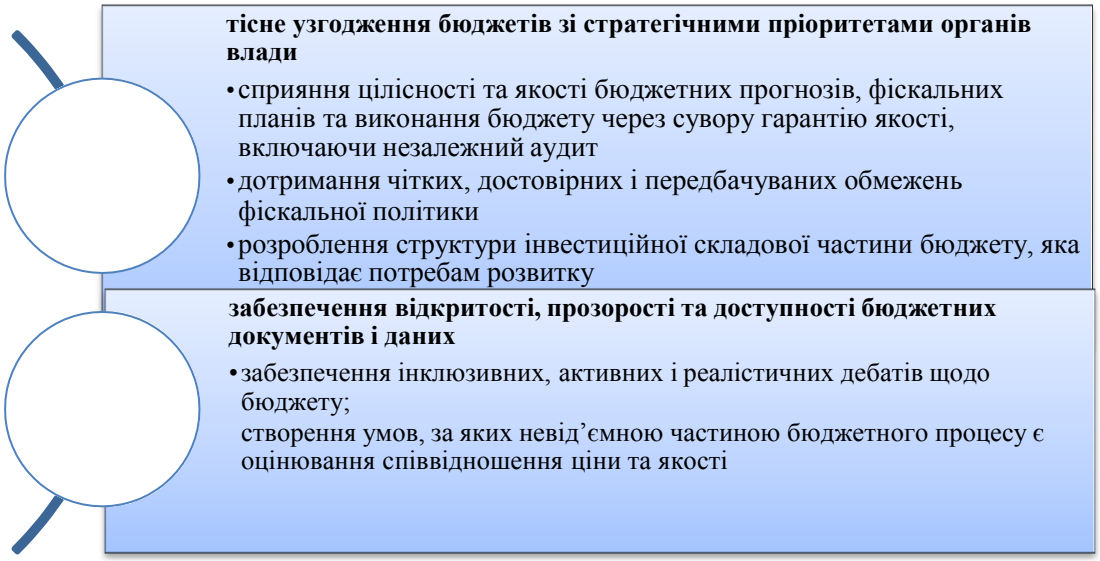

Рис. 1.5 Основні рекомендації ОЕСР щодо планування місцевого бюджету

Джерело: створено автором на основі [11]

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що бюджетна децентралізація включає в себе елементи розширення власних повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок реалізації даної реформи з подальшою передачею фінансових ресурсів та можливістю знаходити альтернативні шляхи збільшення надходжень до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад. Такий підхід в Україні дасть змогу зміцнити підвалини інституту місцевої влади (ОМС) та їх фінансову незалежність від вищестоящих органів влади. Разом з тим, зауважимо, що за

оцінками експертів, реалізація даної реформи вже дала свої певні результати у вигляді проведеної реформи міжбюджетних відносин, розширення компетенції місцевої влади, укрупнення територіальних громад і т.д.

1.2. Етапи реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні

Останнім часом в Україні було здійснено ряд економічних, політичних та соціальних реформ направлених на гармонізацію життя населення.

Можемо виділити декілька етапів впровадження та реалізації процесу бюджетної децентралізації (рис.1.2) [3].

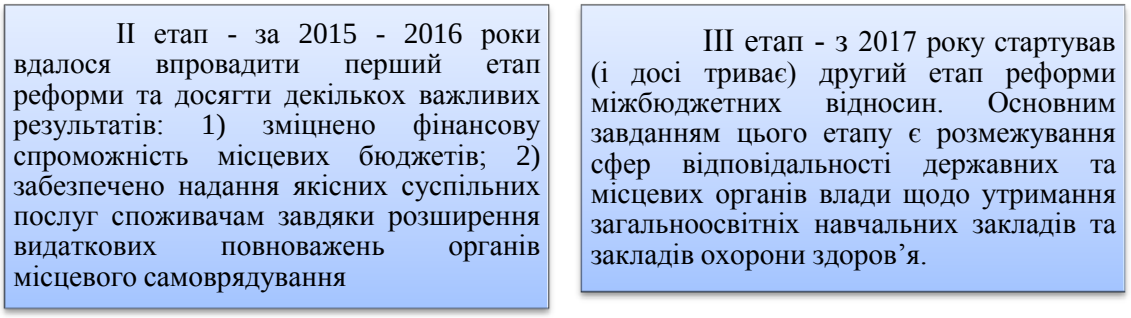

Рис. 1.6 Етапи запровадження бюджетної децентралізації в Україні

Джерело: складено автором на основі [3]

З 2015 року розпочато реформування бюджетної системи в контексті децентралізації та запроваджено нову систему міжбюджетних відносин. Результати реформи міжбюджетних відносин та зміни до податкового законодавства продемонстровано на рис. 1.6 [13]:

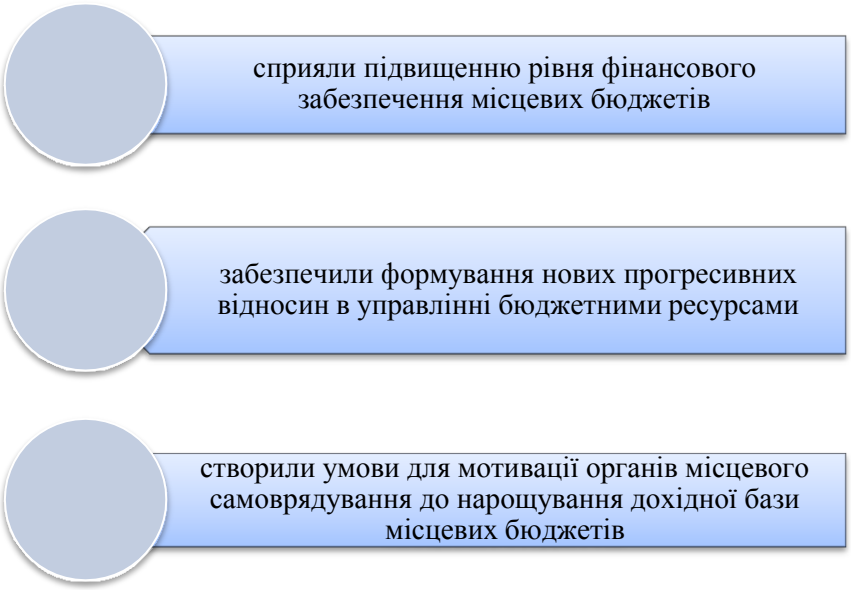

Рис. 1.7 Результати реформи міжбюджетних відносин в Україні

Джерело: складено автором на основі [13]

Ключовими напрямами реалізації реформи міжбюджетних відносин в Україні є [14]:

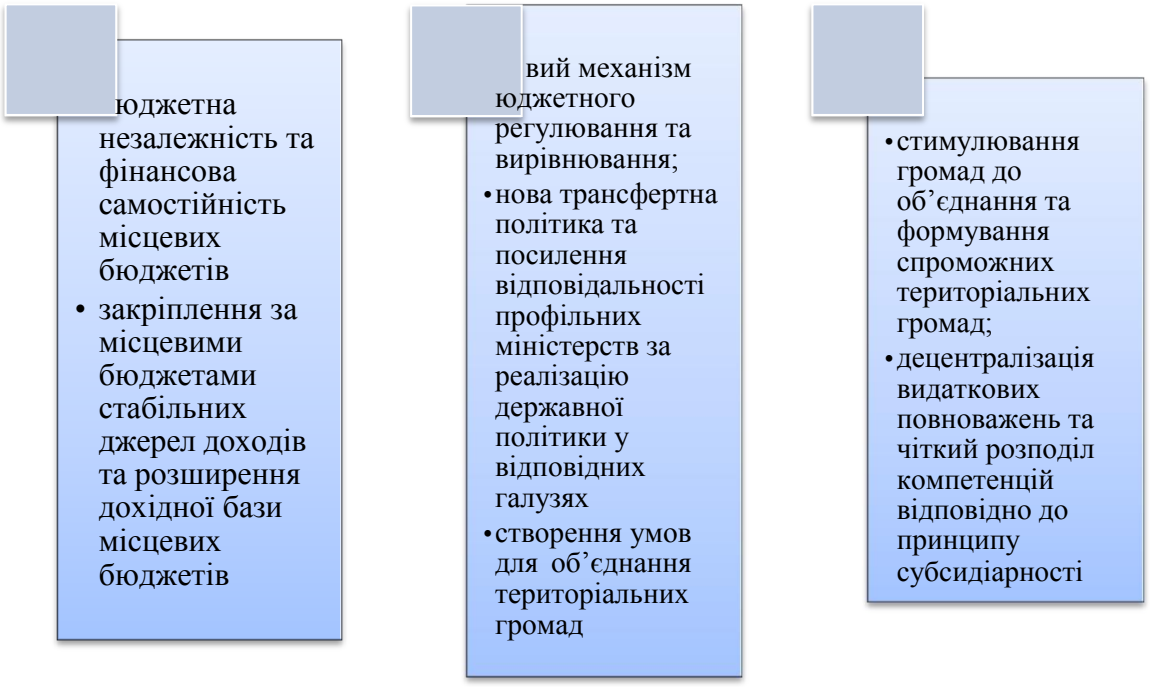

Рис. 1.8 Основні напрями реформи бюджетної децентралізації в Україні

Джерело: складено автором на основі [14]

До І етапу даної реформи (2015-2016 рр.) відносимо те, що на ньому вдалося запровадити нову систему міжбюджетних відносин та на основі

цього міцнити фінансову базу місцевих бюджетів, та забезпечити надання якісних суспільних послуг кінцевому споживачеві на основі розширення повноважень у видатковій частині бюджету органами місцевого самоврядування [3].

Отже, зауважимо, що у 2016 році ОМС отримали значний додатковий ресурс як на виконання власних , так і делегованих державою повноважень.

Другим етапом вважається початок з 2017 р. (і дотепер) – основне його завдання – це розмежування сфер відповідальності місцевих та державних органів влади в напрямку утримання закладів освіти та охорони здоров'я.

З огляду на це, в рамках поглиблення процесу децентралізації, на фінансування із місцевих бюджетів передано видатки цього напряму. Це демонструє рис. 1.8. [3].

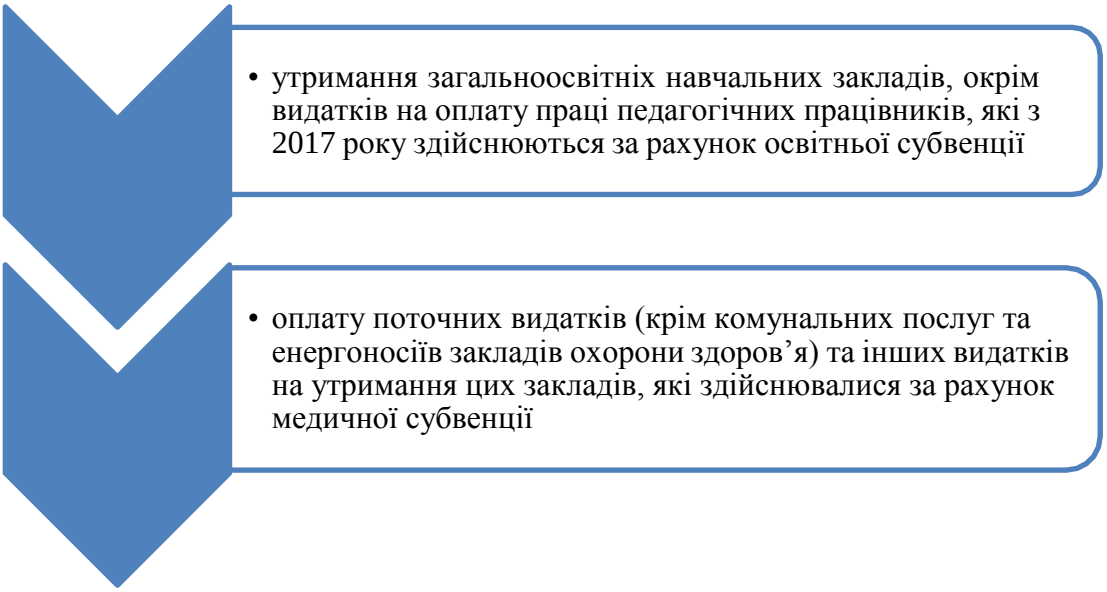

Рис. 1.9 Основні напрями фінансування видатків в процесі реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні (ІІ етап)

Джерело: складено автором на основі [3]

Слід зауважити, що це було зроблено з метою забезпечення оптимального та справедливого розподілу фінансових ресурсів між усіма бюджетами і задля збалансування фінансових можливостей.

У світлі змін до Бюджетного кодексу України з 1 квітня 2020 р., відповідно до його Прикінцевих і перехідних положень: первинну, вторинну

(спеціалізовану), третинну (високоспеціалізовану) та екстрену медичну допомогу на основі програми державної гарантії медичного обслуговування населення було передано на фінансування з державного бюджету [15].

Разом з тим ключовим напрямом реформи міжбюджетних відносин було створення дворівневої моделі міжбюджетних відносин. Це було реалізовано шляхом добровільного об'єднання громад у 2015-2019 рр. та укрупнено 3 700 місцевих бюджетів. В т.ч., завдяки даній реформі станом на 2021 р. 872 територіальні громади мають новий рівень бюджетних повноважень та відносин з державним бюджетом [3].

Позитивною стороною реформи міжбюджетних є збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів.

Як показує досвід провідних країн світу, що передача повноважень від державних органів до ОМС забезпечує зміцнення бази місцевих бюджетів і надає їм більшу можливість ефективного вирішення питання розвитку своїх територій на перспективу [16].

Протягом карантинних заходів, які були пов'язані із поширенням хвороби (COVID-19), спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, Уряд України і МФУ вживають всіх необхідних заходів щодо створення належних умов для виконання функцій, як місцевими так і центральними органами влади.

Зауважимо, що у підсумку за останніх 5 років (до початку війни) ресурсна база ОМС збільшилась приблизно в 4 рази. В структурі доходів місцевих бюджетів ключову роль відіграють податкові надходження, а саме: місцеві податки і збори становлять у середньому приблизно 35%, інша частина – це надходження від загальнодержавних податків і зборів [17, с. 123].

Саме тому, уряд вважає, що через запровадження нової моделі міжбюджетних відносин в рамках реалізації реформи бюджетної децентралізації це дало позитивні результати через впровадження середньострокового бюджетного планування, як на державному, так і на

місцевому рівнях. Водночас ефективне адміністрування податків та зборів, новий адміністративно-територіальний устрій базового і субрегіонального рівнів дасть змогу збільшити частку податкових доходів на перспективу і становитиме до 70% у структурі місцевих бюджетів. Зі свого боку Міністерство фінансів України продовжує активно працювати у контексті побудови взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та центральними органами виконавчої влади, які будуть ефективними [18].

Зокрема, на проводять масово-роз'яснювальну роботу у сфері бюджетної грамотності, яка дасть змогу покращити систему управління місцевими фінансами в цілому та підвищить рівень знань бюджетного законодавства для працівників фінансових підрозділів по країні.

Зауважимо, що протягом 2014-2021 рр. відбувалась активна робота над розробкою і оновленням законодавчої бази бюджетної сфери. Це в свою чергу сприяло посиленню мотивації щодо міжмуніципальної консолідації в нашій країні. В т.ч. створила належні правові механізми і умови задля формування спроможних ОТГ, що об'єднують свої зусилля у вирішенні виявлених проблем [3].

Даний процес щодо зростання зацікавленості місцевих органів самоврядування у збільшенні надходжень до своїх бюджетів, пошук альтернативних джерел наповнення і удосконалення ефективності адміністрування податків та зборів є актуальним та триває дотепер. ОТГ показують динамічні і високі темпи приросту власних доходів.

У частині використання коштів увага акцентується на необхідність створення ефективного управлінського апарату, формування найбільш оптимальної структури бюджетних видатків та здійснення постійного аналізу витрачання цих коштів [3].

Отже, підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що для України проведення реформи бюджетної децентралізації характеризується наявністю слабких місць, які пов'язані із забезпеченням фінансової самостійності ОМС і стратегічними цілями регіонального розвитку. Однак, подальша її

реалізація поступово починає забезпечувати певні позитивні результати. Для того щоб здійснити об’єктивний аналіз сучасного стану децентралізації місцевих бюджетів доцільно оцінити рівень бюджетної децентралізації протягом останніх семи років та визначити закономірності у її проведенні. Але все таки певні позитивні результати варто відмітити в контексті набуття більшого рівня незалежності ОМС.

РОЗДІЛ 2
ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ПРОЦЕСІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Склад та структура доходів місцевих бюджетів

Ключовим завданням удосконалення та модернізації бюджетної системи в рамках реалізації реформи децентралізації є модернізація системи управління фінансовими ресурсами держави. Основним завданням цієї реформи є збільшення повноважень ОМС у сфері місцевих фінансів, що дасть змогу максимально наблизити надані послуги до споживачів. Разом із тим це дасть можливість участі жителям контролювати фінансові ресурси їх громад [19, с. 22].

Досягнення зазначених цілей не є неможливим без визначеного рівня соціально-економічного розвитку територій відповідних громад. Важливу роль відіграє їх фінансове забезпечення та достатність джерел задля наповнення місцевих бюджетів. Одним із найсуттєвіших є саме фінансовий аспект. Від нього залежить належне виконання бюджетів на місцевому рівні країни [20].

Структуру бюджетів на місцевому рівні у контексті надходження власних джерел і трансфертів демонструє рис. 2.1.

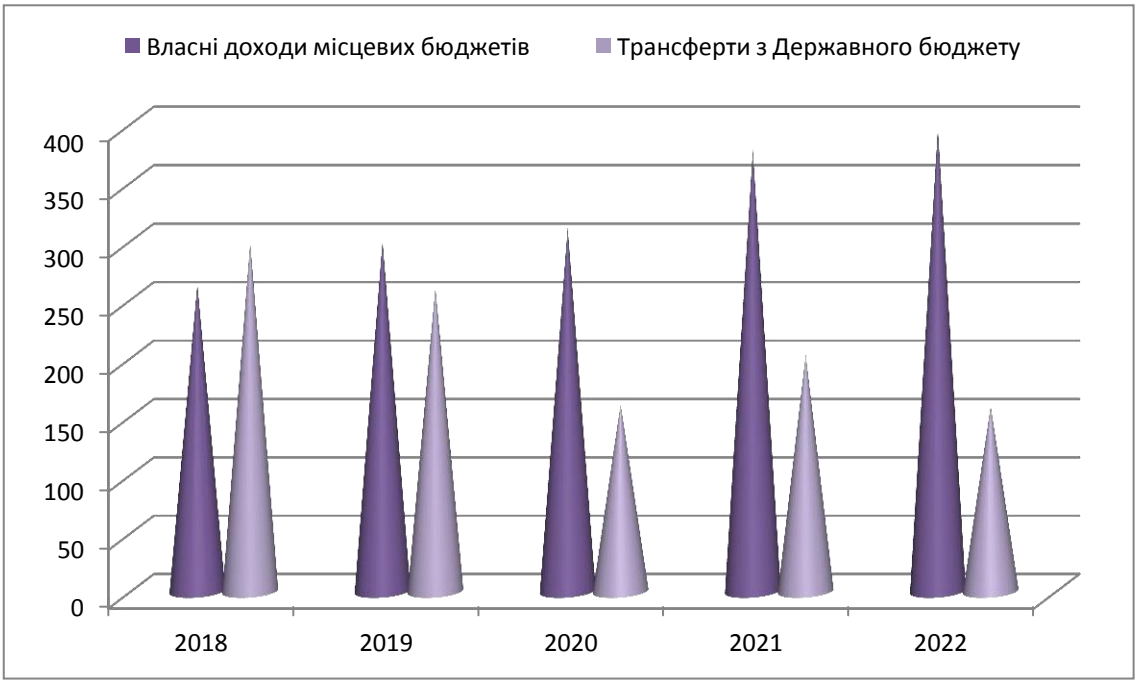

Рис. 2.1 Структура доходів місцевих бюджетів протягом 2018-2022 (план) рр., млрд грн

Джерело: складено автором за даними [3]

Динаміка доходів місцевих бюджетів, як видно із рис. 2.1 має тенденцію до зростання за останні 5 років. Слід зауважити, що частка трансфертів протягом 2018-2022 рр. знижується. Це є результатом реалізації цієї реформи, яка дозволяє зміцнити доходну бази місцевих бюджетів [3].

Спостерігаючи їх динаміку по роках, зауважимо, що відбувається зниження їх темпів зростання унаслідок пандемії і війни в Україні [23, с. 155].

Зокрема зменшення обсягів трансфертів у 2020 р передусім пов’язане із зміною проведення трансфертної політики і відповідних реформ. Соціальні субвенції починаючи з 2020 р перенесено на Мінсоцполітики. До цих субвенцій відносимо: пільги і житлові субсидії населенню, допомога сім'ям із дітьми та малозабезпеченим сім'ям. Їх сума знаходилась на рівні 76,5 млрд грн у 2019 р. Стосовно ж медичної субвенції, то у 2020 р це приблизно 14,6 млрд грн [3].

Динаміку структури доходів місцевих бюджетів із поділом на загальний та спеціальний фонди протягом 2018-2022 рр. демонструє рис.2.2. Разом з тим він включає прогнозний показник на 2023 р.

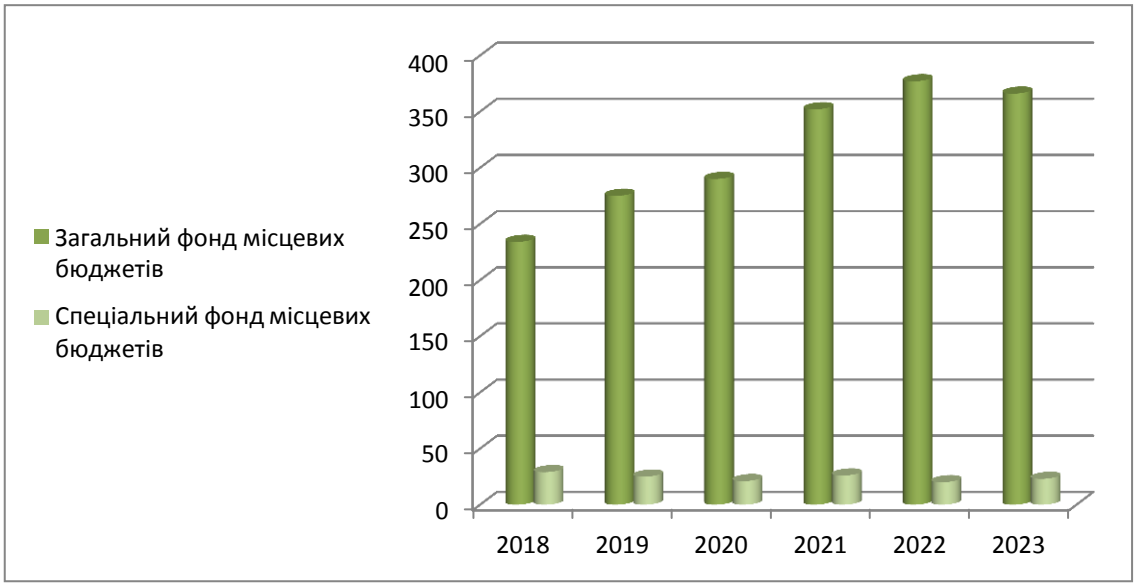

Рис. 2.2 Динаміка структури доходів місцевих бюджетів з поділом на загальний і спеціальний фонд протягом 2018-2023 (прогноз) рр, млрд грн

Джерело: складено автором за даними [3]

Загальний показник власних доходів місцевих бюджетів на 2023 рік розраховано у сумі 389,6 млрд грн, у тому числі [24, с. 48]:

- загальний фонд – 366,2 млрд грн;
- спеціальний фонд – 23,4 млрд грн.

Розглянувши дані офіційної статистики, можемо стверджувати, що протягом 2018-2021 років питома вага власних доходів місцевих бюджетів становить приблизно більше ніж 60%. Це ще раз підтверджує, що дана реформа дає свої позитивні результати [3]. Це свідчить про те, що міжбюджетні трансферти не є основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів в Україні, але займають значну частку у місцевих бюджетах, та спрямовуються на фінансування делегованих на місцевий рівень державних повноважень.

У доходах місцевих бюджетів ключову роль відіграють податкові надходження, які у вигляді бюджетоутворюючих податків наповнюють місцеві бюджети. Це є основним джерелом формування фінансових ресурсів,

як на рівні держави, так і на місцевому рівні.

Основні тенденції у сфері розподілу податкових надходжень демонструє табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка коефіцієнта децентралізації податкових доходів за 2017-2021 рр., %

Назва показника	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Податкові надходження Зведеного бюджету, млн. грн.	828158	986348	1070321	1136687	1453804
Податкові надходження місцевих бюджетів, млн. грн.	201005	232532	270545	225 970	321 454
Коефіцієнт децентралізації податкових доходів, %	24,2	23,5	25,3	22,6	22,8

Джерело: складено автором за даними [3]

Розглянувши таблицю 2.1. можемо зробити висновок, що у 2017 р. коефіцієнт децентралізації податкових доходів становить 24,2%. В період з 2018-2021 року даний показник коливається. У 2019 р. він зростає на 1% і у 2021 році досягає значення 22,8%. Це пояснюється пандемією і воєнними діями в Україні. Дана динаміка є свідченням поступового зменшення кількості місцевих податкових надходжень у загальних надходженнях Зведеного бюджету. Доцільно зазначити, що ефективний процес здійснення бюджетної децентралізації навпаки вимагає збільшення місцевих податкових надходжень. Однак, проаналізувавши розраховані вище показники та оцінивши нестабільність тенденції їх зростання, можемо стверджувати, що питання пов’язані з розширення переліку податків та їх частки, що входитимуть до місцевих бюджетів залишаються актуальними і нині.

Розглянемо, яка частка належить податковим надходженням у загальній сумі доходів місцевих бюджетів України (табл. 2.2). Їх частка складала 61% у 2021 р., що на 36% більше ніж у 2019 р.

Таблиця 2.2

Структура доходів місцевих бюджетів України за видами надходжень за 2019-2021 рр., (%)

Показники	2019	2020	2021
Податкові надходження	25	33	61
Неподаткові надходження	7	8	4
Доходи від операцій з капіталом	1	2	1
Міжбюджетні трансферти	68	57	33
Всього	100	100	100

Джерело: Розроблено автором на основі даних [9]

Ще одним джерелом доходів до місцевого бюджету є неподаткові надходження. Вони включають: прибутки комунальних підприємств; адміністративні збори та платежі; штрафи за порушення законодавства; доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження. Із таблиці 2.2 можна спостерігати те, що неподаткові надходження у загальній структурі доходів місцевих бюджетів займають незначну частку [24, с. 48].

Охарактеризувавши показники вище, можемо дійти висновку, що в цілому впродовж 2017-2021 рр. спостерігається нестабільна динаміка показників бюджетної децентралізації за доходами.

Отже, нестача фінансових ресурсів необхідних для виконання як власних, так і делегованих повноважень залишається характерною рисою місцевих бюджетів в Україні.

Далі проведемо аналіз показників коефіцієнта децентралізації доходів протягом 2017-2021 років. Передусім необхідно звернути увагу на те, що показником високого рівня децентралізації є частка місцевих доходів на рівні понад 45% загальнодержавних доходів, середнього рівня – 30-45 %, низький – менше ніж 30% [25, с.118].

З рис. 2.3. видно, що протягом 2017-2021 рр. коефіцієнт децентралізації доходів коливався у межах 22-23%. Отже, зважаючи на нормативне значення даного коефіцієнта, рівень децентралізації за доходами в Україні є низьким. Впродовж терміну, який досліджувався зазначений вище

показник коливається не значно і починає поступово зростати [26, с. 110].

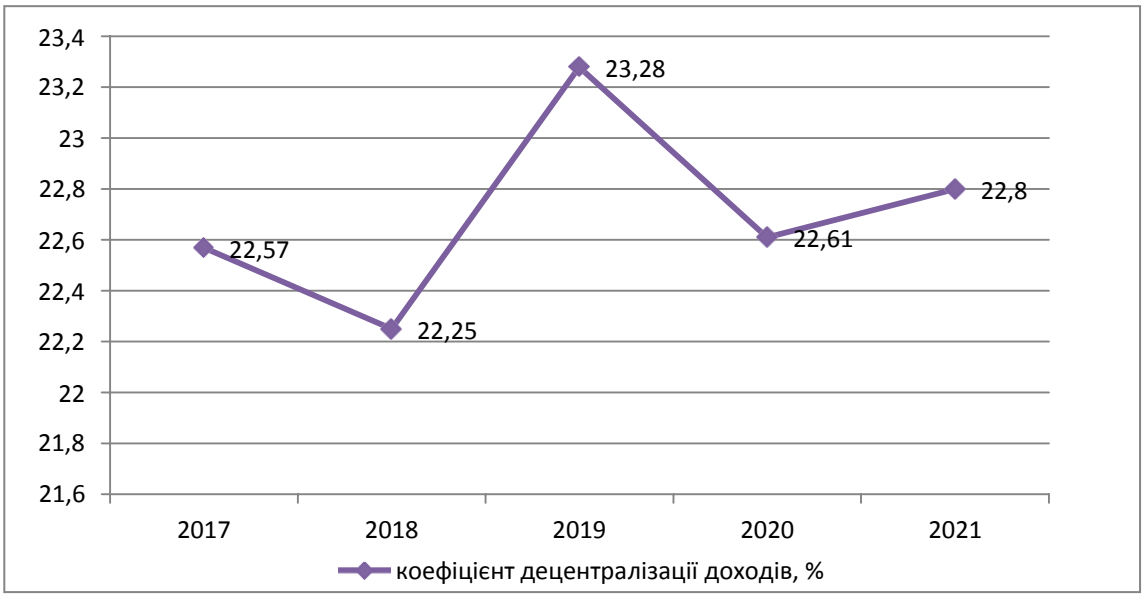

Рис. 2.3 Показник децентралізації доходів протягом 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [3]

Для більш детальної характеристики розглянемо два додаткових показники децентралізації доходів, а саме: частку власних доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті та частку власних доходів місцевих бюджетів у доходах місцевих бюджетів. Цю тенденцію демонструє рис. 2.4.[3].

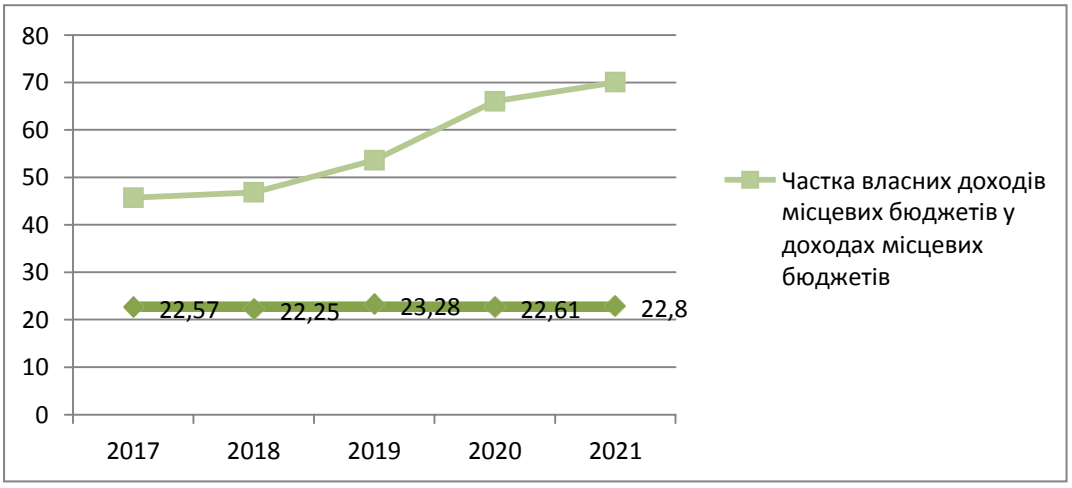

Рис. 2.4 Показники децентралізації доходів протягом 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [3]

З графіку видно, що частка доходів місцевих бюджетів протягом 2017-2021 років у зведеному бюджеті має тенденцію до зростання, проте частка власних доходів місцевого бюджету у зведеному бюджеті немає чіткої лінії

зросту. Вона коливається в межах 22%. Отже, збільшення частки місцевих доходів у загальному бюджеті країни, не означає посилення рівня бюджетної децентралізації. Власні доходи та міжбюджетні трансферти представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Власні доходи місцевих бюджетів та міжбюджетні трансферти з Державного бюджету впродовж 2017-2021 рр.

Назва показника	2017	2018	2019	2020	2021
Власні доходи місцевих бюджетів, млн грн	229495,4	263482,1	300229,3	311304,8	377900
Міжбюджетні трансфери, млн. грн.	272602,9	298939,7	260302,0	160177,0	202700
Доходи місцевих бюджетів з урахуванням трансфертів, млн. грн	502098,3	562421,8	560531,3	471481,8	580700
Питома вага власних доходів місцевих бюджетів,%	45,7	46,8	53,6	66,0	70,1

Джерело: складено автором за даними [3]

Розрахувавши та охарактеризувавши дані показники, ми зможемо більш чітко оцінити сучасний стан бюджетної децентралізації, виявити переваги та недоліки її проведення, а також вказати перспективні шляхи, що покликані модернізувати та пришвидшити даний процес.

Отже, почнемо з коефіцієнтів концентрації власних доходів (рис.2.5.). та коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів (рис. 2.6). Дані коефіцієнти відносяться до показників, які характеризують рівень фінансової спроможності бюджету [7].

Коефіцієнт концентрації власних доходів, який показує частку власних доходів місцевих бюджетів у ВВП, у 2018 р. знижується до 0,074 відносно 0,077 у 2017 році; у 2019-2021 рр. цей показник не значно зростає і коливається відповідно до 0,074 та 0,076. Проте, як бачимо, протягом досліджуваного періоду даний показник має дещо нижче значення, проте його не можна охарактеризувати як критичний [3].

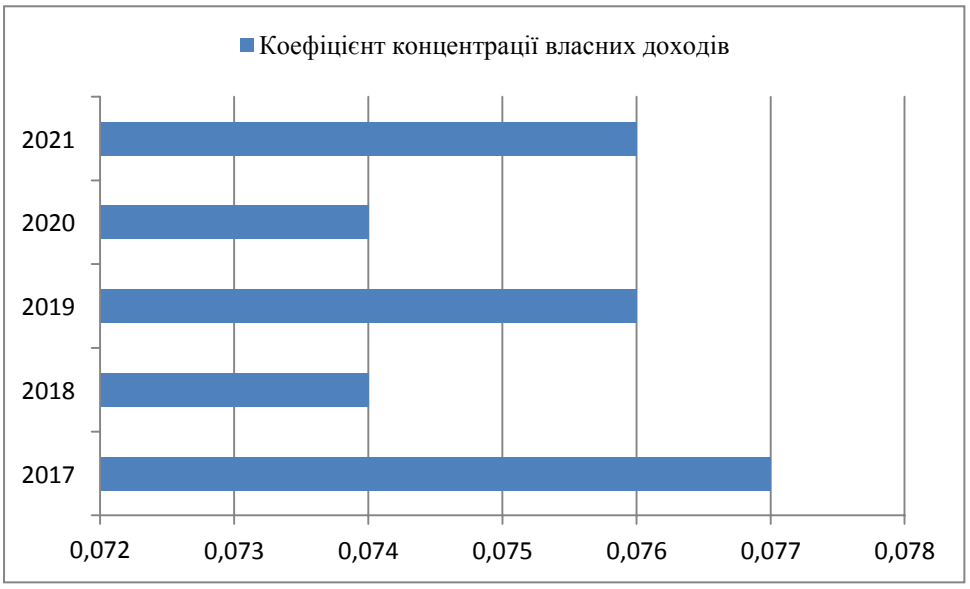

Рис. 2.5 Значення коефіцієнта концентрації власних доходів протягом 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [3]

Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів розраховується шляхом відношення власних доходів з вирахуванням офіційних трансфертів до видатків місцевих бюджетів (рис. 2.6). Нормативне значення даного коефіцієнта становить 0,104. Він характеризує спроможність місцевого бюджету покривати місцеві видатки за рахунок власних коштів [27, с. 75].

Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів зріс з 0,45 до 0,65, або на 45,3 відсотка, що показує збільшення власних доходів місцевих бюджетів по відношенню до видатків. Найбільше значення даного показника мав у 2020 р. – 0,65, у 2015 році цей показник найнижчий – 0,43 [27, с.76].

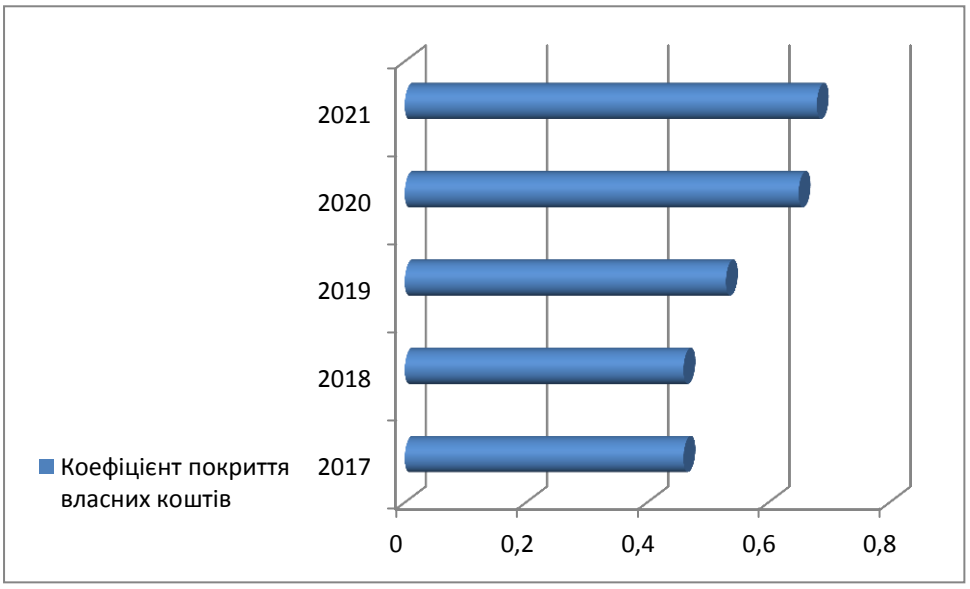

Рис. 2.6 Значення коефіцієнта бюджетного покриття за рахунок власних коштів протягом 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [3]

В першу чергу звернемо увагу на показники, які характеризують рівень фінансової автономії місцевих бюджетів, а саме: коефіцієнт бюджетної залежності та коефіцієнт стійкості дохідної бази (таб.2.4).

Таблиця 2.4

Показники фінансової автономії місцевих бюджетів

Назва показника	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Коефіцієнт бюджетної залежності	0,35	0,34	0,31	0,25	0,27
Коефіцієнт стійкості дохідної бази	1,01	0,986	0,990	0,986	0,988

Джерело: складено автором за даними [3]

Проаналізувавши дані таблиці, можна виявити тенденцію до зменшення значень показників починаючи з 2017 року. Коефіцієнт бюджетної залежності, який показує відношення міжбюджетнихтрансфертів до суми видатків місцевих бюджетів, зменшився з 0,38 у 2018 році до 0,25 у 2020 році. Негативним є зменшення коефіцієнта стійкості дохідної бази з 1,01 (2017 р) до 0,99 (2021 р.), що свідчить про зменшення доходів по відношенню

до видатків місцевих бюджетів .

Таким чином, вище зазначені показники діють підстави стверджувати, що існують певні проблеми в реалізації даної реформи. Основними з них залишаються [28]:

– не високий рівень фінансової незалежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів;

– сповільнення темпів зростання щодо показників децентралізації місцевих бюджетів;

– відсутній механізм ефективного стимулювання і мотивації ОМС до збільшення доходної бази;

– низький рівень кваліфікації управлінського апарату ОМС.

На перспективу визначені проблеми можуть призвести до падіння потенціалу даної реформи. Це може спровокувати зниження ефективності функціонування суспільного сектора. Зауважимо , що основним результатом здійснення реформи має стати зростання власної бази місцевих бюджетів. Саме тому, сучасну систему акумулювання цих доходів можна визначити як слабку, що у свою чергу може призвести до погіршення уже існуючих проблем на місцевому рівні. Отже, реалізація перспективних кроків щодо удосконалення системи управління місцевими фінансами в умовах реформи є необхідним та нагальним у сучасних реаліях.

2.2. Аналіз видатків місцевих бюджетів України

Розглянемо, яку частку займають видатки місцевих бюджетів у структурі видатків Зведеного бюджету України (рис. 2.7). [3]

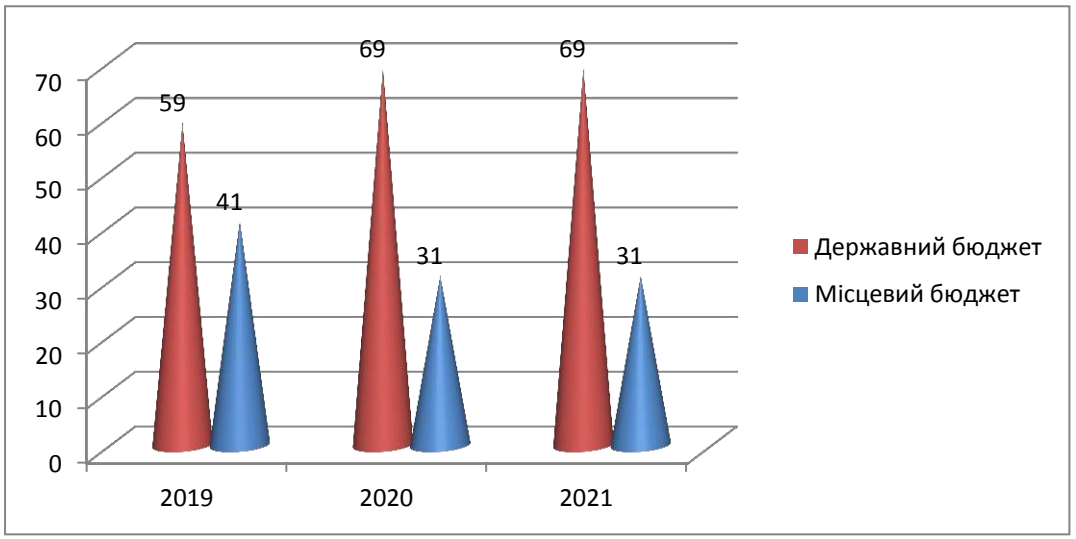

Рис 2.7. Структура видатків Зведеного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів), %

Джерело: Розроблено автором на основі даних [3]

Частка видатків місцевих бюджетів у структурі видатків Зведеного бюджету України у 2021 р. складала 31%, що на 9 % менше ніж у 2019 р.

Внаслідок реалізації реформи фінансової децентралізації відбулась зміна обсягів і структури видатків місцевих бюджетів. Як показано на рисунку 2.7, динаміка видатків місцевих бюджетів в Україні має тенденцію до збільшення.

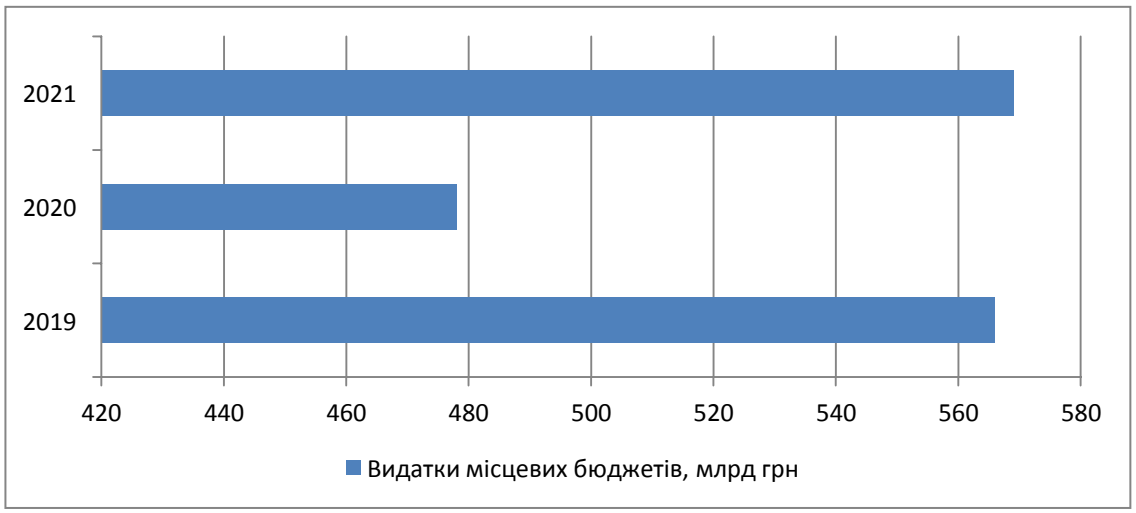

Рис. 2.8. Динаміка видатків місцевих бюджетів в Україні, млрд., грн.

Джерело: Розроблено автором на основі даних [3]

Пропонуємо розглянути і проаналізувати видатки місцевих бюджетів

України за функціональною ознакою. Інформація про склад і структуру видатків бюджету наведено у таблиці 2.5.[24, с. 47]

Таблиця 2.5

Склад і структура видатків місцевих бюджетів України у 2019-2021 рр.(за функціональною класифікацією)

Стаття видатків	Рік					
	2019		2020		2021	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Загальнодержавні функції	34	6,2	40	8,6	45	8,1
Громадський порядок, безпека тасудова влада	1	0,2	1	0,4	1	0,3
Економічна діяльність	81	14,5	93	19,7	112	19,7
Охорона навколишнього природного середовища	3	0,6	2	0,5	2	0,4
ЖКГ	34	6,1	32	6,7	56	10,0
Охорона здоров'я	89	15,9	50	10,6	33	5,8
Духовний та фізичний розвиток	21	3,8	21	4,6	27	4,8
Освіта	187	33,0	199	41,7	249	43,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	103	18,2	23	5,0	28	4,9
Міжбюджетні трансферти	8	1,5	10	2,2	12	2,2
Разом	566	100	478	100	569	100

Джерело: розроблено автором на основі даних [3,24]

Результати аналізу показали, що видатки місцевих бюджетів в Україні мають тенденцію до зростання, причиною чого є зростання обсягів видатків на освіту як наслідок освітньої реформи; обсяг видатків на економічну діяльність також має тенденцію до збільшення, що позитивно відображається на соціально-економічному розвитку територій та інфраструктури громад [29, с. 115].

Отже, бачимо, що фінансова децентралізація має позитивний вплив на забезпечення територіальних громад фінансовими ресурсами та можливість їх ефективного використання. Проте існує ряд проблем, які перешкоджають реалізації реформи децентралізації, необхідної для того, щоб створити умови забезпечення економічного розвитку адміністративно - територіальних одиниць.

Разом з тим варто проаналізувати показники топ видатків протягом

2022 року (рис. 2.9)., так як в Україні вплинув фактор того, що бюджет виконується в умовах воєнного стану і збройної агресії.

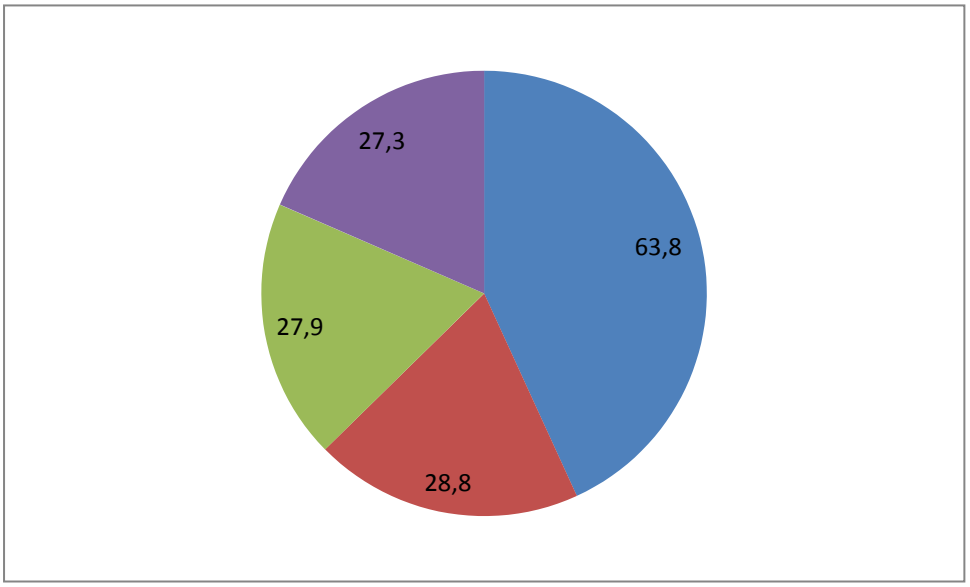

Рис. 2.9 Основні напрями фінансування видатків місцевих бюджетів у 2022 р., млрд. грн

Джерело: складено автором за даними [3]

Як видно з рис. 2.9 переважають видатки на загальну середню освіту за рахунок освітньої субвенції та загальну середню освіту за рахунок коштів бюджетів і становлять 63,8 і 28,8 млрд грн відповідно, в т.ч. надання дошкільної освіти 27,9 та забезпечення діяльності ОМС 27,3 млрд. грн. Зауважимо, що в умовах війни найбільше коштів із бюджетів спрямовується на ЗСУ, пенсії і обслуговування боргу. Обсяги видатків за бюджетними програмами за період січень-вересень 2022 р це підтверджують.

Аналогічно проаналізуємо показники топ видатків за бюджетними галузями протягом 2022 року (рис. 2.10).

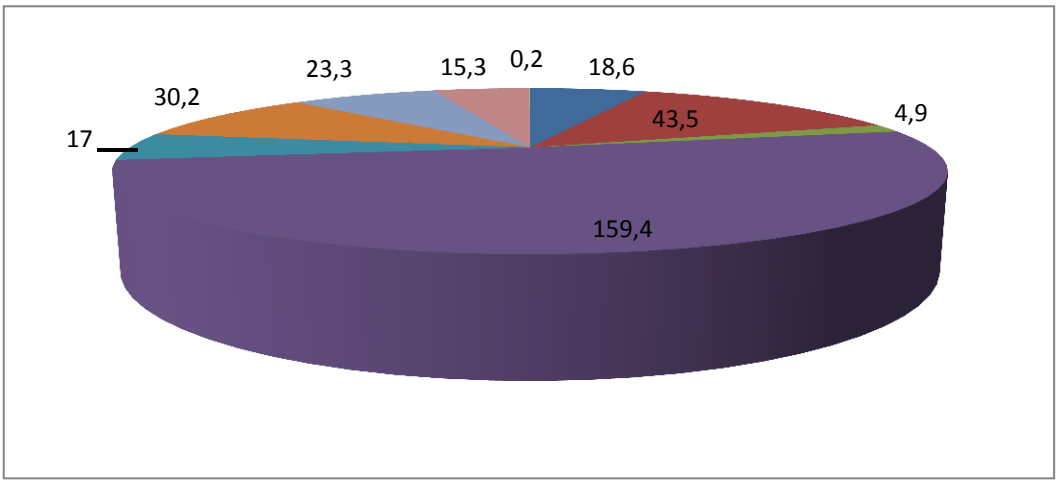

Рис. 2.10 Топ видатків за галузями у 2022 р., млрд. грн

Джерело: складено автором за даними [3]

Найбільшим є обсяг видатків у галузевому розрізі на оборону, освіту – 159,4 млрд грн, 43,5 – загальнодержавні функції, 30,2 – економічна діяльність. Разом з тим на ЖКГ, що у повній мірі утримується за рахунок власних коштів місцевих бюджетів. Воно становить 23,3 млрд грн. В т.ч., соціальне забезпечення – 18,6, охорона здоров'я – 17, духовний та фізичний розвиток – 15,3 млрд грн та порядок, безпека та суди і охорона природи – 4,9 та 0,2 млрд грн. Як делеговане повноваження, найбільшим напрямом фінансування є і залишається освіта.

Таблиця 2.6

Показники децентралізації видатків за 2017-2021 рр., (%)

Показник	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Частка видатків місцевих бюджетів у Зведеному Бюджеті України	46,9	45,6	41,3	30,0	31
Частка видатків органів місцевого самоврядування в публічних видатках	38,6	37,8	33,8	23,6	24,5
Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП	16,6	16,0	14,2	11	12

Джерело: складено автором за даними [23]

Отже, як бачимо з таблиці 2.6., упродовж 2017-2021 рр. спостерігається зменшення частки видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті на 1,2%. Найбільше значення даний показник досягнув у 2017 році (46,9%). Значення

частки видатків органів місцевого самоврядування в публічних видатках протягом 2017-2021 років зберігає тенденцію до зниження, проте починаючи з 2017 року вони становили близько 38,6%, але значення показника поступово зменшується, іу 2019 році є еквівалентним показникам становить 33,8%, а за останні 2 роки ще знизилось. Проаналізувавши дані з таблиці, бачимо, що протягом 2017-2021 років частка видатків місцевих бюджетів у ВВП поступово знижується і становить в середньому 14 %.

Обсяг видатків місцевих бюджетів до ВВП є одним із найбільш важливих показників бюджетної децентралізації (рис. 2.11.), адже значення даного коефіцієнта характеризують частину фінансових ресурсів, яка розподілена між суб'єктами місцевого самоврядування.

Нормативне значення даного показника має такі критерії: якщо даний показник становить 15 % то рівень децентралізації є високим, 15-10% – середнім, нижче 10 % – низький.

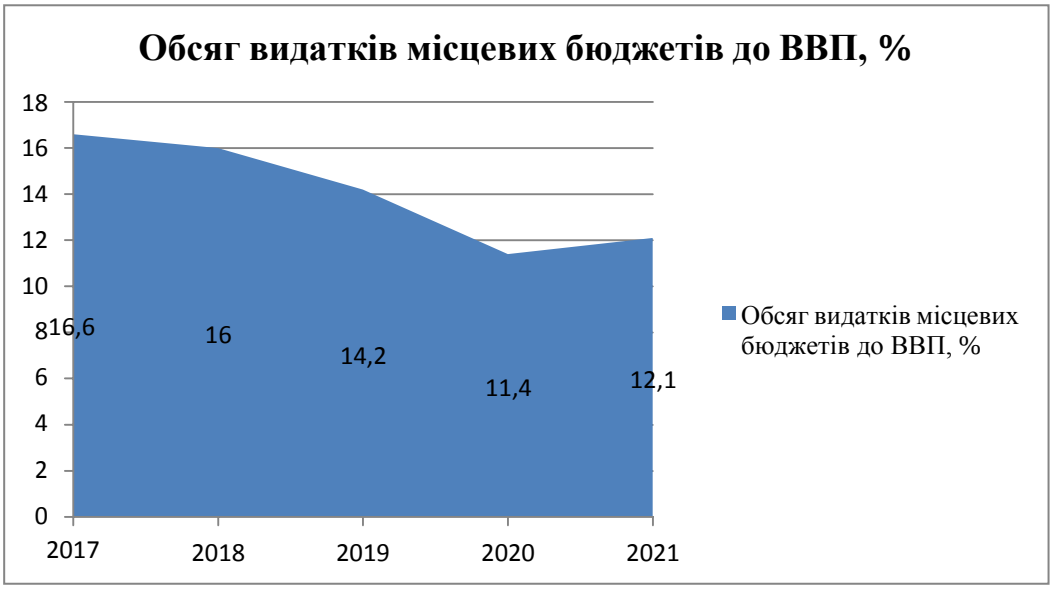

Рис.2.11 Обсяг видатків місцевих бюджетів до ВВП у 2017-2021 рр.
Джерело: складено автором за даними [23]

Упродовж 2017-2021 рр середній обсяг видатків місцевих бюджетів становить 14,2 % ВВП. Тобто, в країні можна констатувати середній рівень децентралізації. Максимальне значення даний показник досягає в 2017 р. та становить 16,6%, а найменший у 2020 р. – 11,4% ВВП.

Як бачимо з рис. 2.12 значення модифікованого показника децентралізації видатків є вищими порівняно з попередніми показниками (що є результатом вирахування з видатків Зведеного бюджету видатків на оборону), проте загальна тенденція зросту зберігається.

Рис. 2.12 Модифікований коефіцієнт децентралізації видатків у 2017– 2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [23]

З попереднього розділу бачимо, що наразі сучасний стан бюджетної децентралізації в Україні можна охарактеризувати, як такий, що знаходиться на середньому рівні.

Таким чином, зауважимо що в умовах фінансової децентралізації, одним із важливих питань на сьогодні є побудова оптимальної моделі формування та використання коштів органів місцевого самоврядування. Для цього в Україні необхідно сприяти реалізації наступних заходів: розширити перелік власних доходів місцевого бюджету; посилити прозорість та гласність у процесі прийняття рішень у сфері формування та використання коштів місцевого бюджету; посилити інвестиційну складову місцевих бюджетів, без скорочення при цьому обсягів видатків місцевих бюджетів на соціальну сферу; здійснювати пошук альтернативних джерел фінансування місцевого бюджету, які сприятимуть підвищенню фінансової спроможності територіальних громад. Однак, основним в реалізації реформи децентралізації має стати зменшення ролі держави у фінансовому

забезпеченні розвитку громад із паралельним створенням можливостей для зміцнення автономності місцевих бюджетів.

РОЗДІЛ 3
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Реформу децентралізації неможливо реалізувати без запровадження фінансової (бюджетної) децентралізації. Тому бюджетна децентралізація – це одна із ключових реформ для створення спроможних територіальних громад та сталого регіонального розвитку в Україні. Наразі питання регулювання міжбюджетних відносин в Україні є дуже актуальним. Перерозподіл фінансових ресурсів є фундаментальною умовою незалежності органів місцевого самоврядування (ОМС). При цьому національний проект «Децентралізація» збільшує можливість участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території [30, с. 137].

Метою регулювання будь-якої моделі формування і розподілу коштів є «забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків закріплених законодавчими актами за бюджетами, та бюджетними ресурсами» [31, с. 72]. Зважаючи на це, зарубіжний досвід у сфері регулювання міжбюджетних відносин дає змогу адаптувати позитивні результати та здійснити зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів.

Для забезпечення збалансованості місцевих бюджетів і фінансового вирівнювання в зарубіжних країнах розробляються заходи, які спрямовані на підтримку розвитку власного дохідного потенціалу територій і з використанням фінансових інструментів бюджетного регулювання. Основні інструменти бюджетного регулювання демонструє табл. 1.[32, с. 10]

Таблиця 3.1

Інструменти бюджетного регулювання в країнах ЄС

Країна	Характеристика
Франція	Структура податкових доходів бюджету формується таким чином: прямі податки; непрямі податки; неподаткові надходження. Основні непрямі податки – ПДВ та внутрішній податок на нафтопродукти. Найбільша частка витрат загальнодержавного бюджету фіксується за витратами на соціальну сферу та міжбюджетні трансферти
Німеччина	Доходи бюджетів утворюються за рахунок податкових надходжень і доходів від фінансових монополій. Доходами федерального бюджету є: митні збори; акцизи; податок з обороту капіталу; податок на вантажнийтранспорт; страховий податок; вексельний податок Доходи земель забезпечує: податок на майно та спадщину; автомобільний податок; податок на пиво; збори з виручки гральних будинків. Доходами громад є: поземельний і промисловий податок Доходами громад є: поземельний і промисловий податок.Доходи, які перерозподіляються усіма бюджетами: податок зкорпорацій; податок з обороту; прибутковий податок.
Іспанія	Класифікація бюджетних витрат: – органічна класифікація за якою кредити та інші фінансовікошти, видані державі групуються за різними розділами – класифікація за програмами, які мають виробляти центриуправління витратами. Доходи бюджетів мають бути структуровані за економічноюта органічною класифікаціями.
Італія	Податки формують 80 % доходів держави До прями податків відносять: – регіональний податок на виробничу діяльність; ПДФО; податок на прибуто компаній; податок на нерухомість. До непрямих податків відносять: ПДВ; гербовий збір; іпотечний збір; кадастровий збір; акцизи. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних та залучених коштів. Як власні кошти виступають податкові та неподаткові надходження у вигляді мит. Основними джерелами доході регіональних і місцевих бюджетів є: податкові надходження; цільові та нецільові гранти; позикові кошти.

Джерело: складено авторами на основі [3, 32]

У більшості західних країн, які зазначені в таблиці 1., доходи місцевихбюджетів формуються на основі таких груп надходжень [33, с. 32]: перша група – це власні доходи, які охоплюють місцеві податки і збори, штрафи, відсотки від загальнодержавних податків, доходи від управління майном та іншої економічної діяльності, добровільні пожертвування отримані місцевими органами кредити і позики, а друга група – це трансферти з інших бюджетів уформі фінансової допомоги.

Аналізуючи процес впровадження децентралізації, можна запропонувати різні шляхи удосконалення здійснення цього процесу. «Для збільшення фінансового забезпечення місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування повинні здійснювати сприятливі умови для розвитку малого і великого бізнесу, доходи від діяльності яких є найбільшими надходженнями

до місцевого бюджет» [34, с.33].

При цьому бюджетна децентралізація спричиняє зміни в адміністративно-територіальному устрої країни, тобто породжує адміністративну децентралізацію, яка спрямована на перенесення центрів ухвалення рішень на місцеві органи влади, здатних самостійно відповідати за соціально-економічний та інфраструктурний розвиток територій. Таким чином, проаналізувавши досвід здійснення децентралізації зарубіжними країнами та України, було зроблено порівняння та визначення спільних рис у таблиці 2. [35, с. 77]

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика процесу децентралізації

Країни	Характерні риси	Не характерні
Італія	Не зважаючи на автономію, існує адміністративнадецентралізація, яка запроваджується в Україні.	Існування статутів в органах місцевого самоврядування, що було б позитивним перейняти Україні
Німеччина	Схожа організаційна структура управління регіонального рівня	Різний розподіл влади, в Німеччині регіональні та місцеві органи дуже сильні на відмінну від українських, що негативно впливає навпровадження децентралізації
Іспанія	Схожість у впровадженні іберійської моделі, яка полягала у закріпленні унітарного устрою, Зберігаючи місцевесамоврядування	Слабка система регіональної політики порівняно з Іспанією
Франція	Схожий адміністративно - територіальний устрій, щодає можливість перейняти досвід децентралізації	Домовленість політичних лідерів та схваленняреформи громадянами, на відмінну від України
Польща	Адміністративно – територіальний устрій України і Польщі схожі табазуються на трирівневій системі. Моделі держав, базуються на принципах підтримки децентралізації власних відносин, місцеве самоврядування становить основу управління.	В Україні, недостатнійрівень забезпечення намісцевому рівні, на відміну від Польщі. Різний державний устрій, який має вплив на способи і механізми прийняття рішень під час проведення реформ.

Джерело: складено авторами на основі [35]

Приклад зарубіжних країн, дає можливість органам державної влади залучити такі механізми управління як [36, с. 10]:

– забезпечити спроможність участі пересічних громадян в управлінні суспільно-політичними та суспільно-економічнимипроцесами в державі;

– держава має посприяти зміцненню інститутів місцевого самоврядування, ефективності їх діяльності з метою забезпечення здійснення

ними самоврядних функцій на рівні району та регіону;

– забезпечити ефективність системи служби в органах місцевого самоврядування, підвищення рівня оплати службовців місцевого самоврядування, їхосвітнього та компетентного рівня.

Використання досвіду зарубіжних країн, щодо формування місцевих бюджетів, регулювання міжбюджетних відносин із врахуванням вітчизняної специфіки реформування дає можливість створення нової ефективної моделі адаптації міжнародного досвіду до вітчизняних реалій. Децентралізація у поєднанні із раціональними інституційними обмеженнями може сприяти зростанню якості надаваних мешканцям територіальних громад суспільних послуг, впливаючи на рівень їх добробуту [37, с. 155].

Поступове впровадження реформи бюджетної децентралізації дасть можливість перейти до реального втілення в життя децентралізованої демократичної системи територіальної організації влади в Україні. На основі бюджетної децентралізації місцеві бюджети отримують фінансову самостійність; об’єднані територіальні громади отримують право на прямі міжбюджетні відносини; місцеві органи влади мають можливість вільно планувати доходи і пріоритети витрат зі своїх бюджетів. Бюджетна децентралізація реально формує ефективну систему вирівнювання із метою стимулювання розвитку територій [38, с.102].

Впровадження реформи бюджетної децентралізації та місцевого самоврядування протягом 2014-2021 рр. стали драйвером процесу перерозподілу фінансових ресурсів на користь місцевих бюджетів. Не зважаючи, на певні недоліки реалізації даної реформи, ОМС була надана повна бюджетна самостійність у формуванні та виконанні місцевих бюджетів.

До позитивних змін слід також віднести введені нові види міжбюджетних трансфертів та розширені дохідні джерела на основі децентралізації [39].

Домінуючі перевагами бюджетної децентралізації демонструє на

рис.3.1.

Рис.3.1 Ключові переваги реалізації бюджетної децентралізації

Джерело: складено авторами за даними [39]

Разом з тим, існують також її недоліки, а саме [40, с. 120]:

1. мінімізація ефективності контролю центральної влади за бюджетним процесом на місцевому рівні;

2. поглиблення диференціації в рівнях розвитку регіонів;

3. зростання корупції, якщо політична конкуренція на місцевому рівні обмежена;

4. виникнення регіональних фіскальних розбіжностей тощо;

5. недостатнє використання податкового потенціалу;

6. делегування повноважень від державних органів влади органам місцевого самоврядування без належного фінансового забезпечення;

7. незавершеність процесу об’єднання територіальних громад;

8. неузгодженість норм податкового та бюджетного законодавства з іншими нормативними актами щодо реалізації бюджетного процесу на

початковому етапі запровадження реформи.

Подальша реалізація реформи бюджетної децентралізації дає такі результати:

– можливість підвищити рівень фінансової спроможності місцевих бюджетів; забезпечить поступове досягнення територіальної відповідальності між повноваженнями органів місцевого самоврядування;

– посприяє переходу на взаємини державного бюджету з усіма місцевими бюджетами, дозволить суспільству брати участь у вирішенні питань місцевого значення; вийти з фінансової кризи, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління.

Основні завдання щодо ефективного бюджетного регулювання зображено на рис. 2 [4, с. 112].

Рис.3.2 Завдання реформи бюджетної децентралізації

Джерело: складено авторами за даними [39]

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, необхідно наголосити, що нині в державі продовжується активний процес проведення бюджетної децентралізації не зважаючи на повномасштабну війну в Україні. Для подальшого успішного реформування системи міжбюджетних відносин та

реалізації даної реформи в Україні із метою забезпечення збалансованого розвитку її регіонів є доцільним виконання наступних основних завдань:

– підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами;

– удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин відповідно до вимог часу і напрацьованої практики, відкоригувати формульний підхід надання трансфертів: критерії їх надання повинні бути чітко визначеними;

– посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів;

– забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів; реалізація принців децентралізації влади в Україні, шляхом розширення прав органів місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, що спрямовані на досягнення поставленої мети та вирішення основних завдань. Основні з них такі:

1. Узагальнено, що під децентралізацією слід розуміти одну із ключових реформ для створення спроможних територіальних громад та сталого регіонального розвитку в Україні. Вона включає в себе елементи розширення власних повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок реалізації даної реформи з подальшою передачею фінансових ресурсів та можливістю знаходити альтернативні шляхи збільшення надходжень до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад. Такий підхід в Україні дасть змогу зміцнити підвалини інституту місцевої влади (ОМС) та їх фінансову незалежність від вищестоящих органів влади. Разом з тим, зауважимо, що за оцінками експертів, реалізація даної реформи вже дала свої певні результати у вигляді проведеної реформи міжбюджетних відносин, розширення компетенції місцевої влади, укрупнення територіальних громад і т.д.

2. Вивчено, що основними етапами реформи є: до І етапу даної реформи (2015-2016 рр.) відносимо те, що на ньому вдалося запровадити нову систему міжбюджетних відносин та на основі цього міцнити фінансову базу місцевих бюджетів, та забезпечити надання якісних суспільних послуг кінцевому споживачеві на основі розширення повноважень у видатковій частині бюджету органами місцевого самоврядування. Отже, зауважимо, що у 2016 році ОМС отримали значний додатковий ресурс як на виконання власних , так і делегованих державою повноважень. Другим етапом вважається початок з 2017 р. (і дотепер) – основне його завдання – це розмежування сфер відповідальності місцевих та державних органів влади в напрямку утримання закладів освіти та охорони здоров'я.

Разом з тим для України проведення реформи бюджетної децентралізації характеризується наявністю слабких місць, які пов'язані із забезпеченням фінансової самостійності ОМС і стратегічними цілями регіонального розвитку. Однак, подальша її реалізація поступово починає забезпечувати певні позитивні результати. Для того щоб здійснити об'єктивний аналіз сучасного стану децентралізації місцевих бюджетів доцільно оцінити рівень бюджетної децентралізації протягом останніх семи років та визначити закономірності у її проведенні. Але все таки певні позитивні результати варто відмітити в контексті набуття більшого рівня незалежності ОМС.

3. Проаналізовано, що на сучасному етапі проведення реформи в Україні основними проблемами залишаються: невисокий рівень фінансової незалежності; сповільнення темпів зростання показників місцевих бюджетів; відсутність механізму щодо ефективного стимулювання і мотивації ОМС до збільшення частки власних фінансових ресурсів; низький рівнь кваліфікації управлінського апарату ОМС.

Не зважаючи на це і результати пандемії зауважимо, що структура доходів місцевих бюджетів має тенденцію до збільшення доходної бази власних ресурсів та зниження частки бюджетних трансфертів протягом 2017-2022 рр. В т. ч. констатуємо, що основну частку доходів місцевих бюджетів становлять податкові надходження і не значну неподаткові надходження.

4. В ході аналізу було з'ясовано, що реальний стан фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування на виконання власних та делегованих центральним органом влади повноважень є надзвичайно складним. Аналіз даних підтверджує, що найбільша частка належить надходженням від загальнодержавних податкових платежів, які фактично не пов'язані зі власною діяльністю територіальних громад. З іншого боку, обсяг трансфертів у складі місцевого бюджету займає значну частку, що суперечить принципам бюджетної децентралізації та обмежує право органів місцевого самоврядування у повній мірі виконувати покладені на них функції

та завдання, а також повноваження.

5. Поступове впровадження реформи бюджетної децентралізації дасть можливість перейти до реального втілення в життя децентралізованої демократичної системи територіальної організації влади в Україні. На основі бюджетної децентралізації місцеві бюджети отримують фінансову самостійність; об'єднані територіальні громади отримують право на прямі міжбюджетні відносини; місцеві органи влади мають можливість вільно планувати доходи і пріоритети витрат зі своїх бюджетів. Бюджетна децентралізація реально формує ефективну систему вирівнювання із метою стимулювання розвитку територій. Разом з тим, існують також її недоліки, а саме: мінімізація ефективності контролю центральної влади за бюджетним процесом на місцевому рівні; поглиблення диференціації в рівнях розвитку регіонів; зростання корупції, якщо політична конкуренція на місцевому рівні обмежена; виникнення регіональних фіскальних розбіжностей тощо; недостатнє використання податкового потенціалу; делегування повноважень від державних органів влади органам місцевого самоврядування без належного фінансового забезпечення; незавершеність процесу об'єднання територіальних громад; неузгодженість норм податкового та бюджетного законодавства з іншими нормативними актами щодо реалізації бюджетного процесу на початковому етапі запровадження реформи.

Подальша реалізація реформи бюджетної децентралізації дає такі результати:

– можливість підвищити рівень фінансової спроможності місцевих бюджетів; забезпечить поступове досягнення територіальної відповідальності між повноваженнями органів місцевого самоврядування;

– посприяє переходу на взаємини державного бюджету з усіма місцевими бюджетами, дозволить суспільству брати участь у вирішенні питань місцевого значення; вийти з фінансової кризи, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Західна О.Р., Жовтняк К.В. Бюджетна децентралізація в Україні: її особливості та сучасний стан. *Науковий погляд: економіка та управління.* 2019 № 4 (66), 2019. С.112.

2. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. Децентралзація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. *К.: ТОВ «Софія»*. 2012.128 с. 2012

3. Мсцеві фінанси та бюджетна децентралізація. Офіційний сайт децентралізації. URL: https://decentralization.gov.ua/

4. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2456-17

5. Податковий Кодекс України: Верховна Рада України від 02.12.2010 № 2755-VI // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (Дата звернення: 07.08.22 р.)

6. Качула С. В., Малок І. А., Проценко К. В. Соціальні аспекти зміцнення місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2018. № 6 (58). С. 400–406.

7. Цимбалюк І. О. Сутнсна характеристика фінансової децентралізації та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. Регіональна економіка 2019. №4. С.113-119.

8. Сторонянська І. З., Птицька Х. О. Проблеми та напрями оптимізації процесу формування ОТГ: за результатами першого етапу адміністративно- фінансової децентралізації. *Регіональна економіка*. 2017. № 14. С. 5–13.

9. Колодій О. М. Процес децентралзації: німецький досвід в українських реаліях. Інвестиції*: практика та досвід.* 2018. № 17. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2018/25.pdf

10. Бугіль С. Я., Степанюк Л. І. Ефективність функціонування місцевих бюджетів в умовах децентралізації публічних фінансів. *Молодий*

вчений. 2018. Вип. 2 (54). С. 372–376.

11. Кузькін Є.Ю. Зарубіжний досвід фіскальної децентралізації: проблеми та шляхи розв'язання . *Фінанси України*. 2015. № 12. С. 63–72.

12. Процес децентралзації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10.12.2019. Офіційний сайт децентралізації. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/506/10.12.2019.pdf

13. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Закон України від 01.04.2014. № 333. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80

14. Про міжбюджетн відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальни громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань: Закон України від 01.01.2011. № 1953-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953- 15?lang=uk

15. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 01.01.2017. № 79-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19

16. Самойлова І. І. Аналіз державної полтики щодо реалізації бюджетної децентралізації та ефективність реформування бюджетної системи в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/25.pdf

17. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. Фінансові інструменти стимулювання регонального розвитку: практика використання в Україні: монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. 224 с.

18. Ливдар М. В., Ярошевич Н. Б., Кондрат І. Ю. Деякі аспекти бюджетної децентралізаці в Україні. Науковий журнал «Молодий вчений». 2018. № 4 (56) URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4/33.

19. Венцель В. Т. Реформа децентралізаці в Україні та соціальна функція держави: виклики та перспективи. Аспекти публічного управління. 2020. Т. 8, № 1. С.18–29.

20. Кирилюк, І. М., Борщ, В. В. Поняття, суб’єкти, цілі, завдання та принципи децентралізації державної влади. *Економіка та суспільство. 2021*. №25. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-77

21. Головатюк Ю. Зарубіжний досвід проведення децентралізаціних змін: уроки для України. Ефективність державного управління. 2021. № 1 (66). С. 47-61.

22. Дем’янюк А. В. Перспективи бюджетної децентралізаці в контексті світового досвіду. Інфраструктура ринку. 2019. №38. С. 318-323.

23. Лисяк Л. В., Кушнір А. І. Бюджетна політика розвитку територій України та забезпечення стійкості місцвих бюджетів. Науковий погляд: економіка та управління, 2020. №1 (67). С. 154-162.

24. Проць Н., Руденко А. Формування та використання коштів бюджетів територальних громад. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2, 2022. с. 46–55.

25. Макогон В. Д. Напрми розвитку системи міжбюджетних відносин в умовах децентралізації. Економічний вісник університету | Випуск № 53.2022. С. 117-123

26. Соломаха А. Г. Децентралізація в Україні: досягнення, виклики та актуальність реформ. Молодий вчений. 2021. №8 (96). С 107-113.

27. Степанюк Н. А.. Методики оцінки фінансової стійксті бюджетів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. №18 (3). С. 73-77.

28. Фатюха Н. Г., Тертиця, О. А. Сучасний стан та перспектив розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Ефективна економіка.. 2020.№11.URL:http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/7242/1/NS_Fatiukha.pdf

29. Цимбалюк І. О. Сутнісна характеристика фінансвої децентралізації та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. Регіональна економіка 2019. №4. С.113-119.

30. Кузьмак О. М. Світовий досвід формування бюджетног

потенціалу місцевих фінансів в умовах децентралізації. Економічний форум. 2021. №2.2. С. 135 - 141.

31. Кульчицька Н. Зарубіжний досвід фінансвого забезпечення муніципальної освіти та можливості його адаптації до вітчизняних реалій. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2021. №3. С. 69 - 85.

32. Xin D., Koliada T., Muzychenko G. Assessment of the impact of budget decentralization on sustainable development territorial communities in Ukraine. Baltic Journal of Economic Studies. 2021. Vol 7, No 4. P. 8-17. DOI: https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-4-8-17.

33. Kuzheliev M., Nechyporenko A. Implementation of world experience in using financial instruments to stimulate regiona development in Ukraine. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. 2018. 26 (2). P. 75-82.

34. Західна О., & Петришин Х. (2022). Бюджетна децентралізаця: аналіз її впровадження в Україні і світі. *Молодий вчений, 4 (104)*, 80-86.. P. 31-36.

35. Децентралізація надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення: зарубіжний досвід: колективна монографія / за наук. ред. канд. істор. наук П. В. Опанащук. Київ, 2022. 164 с.

36. Можайкіна Н. В., Островський І. А. Управління сталим розвитком регіонів в умовах децентралізації: досвід країн ЄС і України. Економічна теорія та право. № 2 (49) 2022. С. 8-24

37. Хрущ Н. Моделювання та статистична оцінка рівня ефективнсті фінансової децентралізації бюждетів ОТГ в Україні / Н. Хрущ, І. Форкун, Т. Гордєєва. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 1. P. 153-163.

38. Sodoma R., Dubynetska P., Kupchak M., Lesyk L., Podzizei O., Zhuk M. (2021) Financial decentralization of teritorial communities in the context of the implementation of international experience. *Financial and credit activity:*

problems of theory and practice. Vol 6, No 41 (2021), p.100-111.

39. Ковтун Ю. Є. Оптимізація взаємовідносин оргнів державної влади та органів місцевого самоврядування в процесі децентралізації. Автореферат дис. Національний університет «Одеська політехніка, МОН України, Одеса, 2022. 208 с.

40. Система публічного управління умовах децентралізації влади: механізми горизонтальної взаємодії: монографія / Л. Л. Приходченко, С. Є. Саханєнко, П. І. Надолішній та ін.; за заг. ред. Л. Л. Приходченко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 332 с.

41. Мельничук В. Специфіка конструювання моделей місцевого самоврядування в країнх ЄС. *Вісник Львівського університету. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 42,* с. 278–285.

42. Фінансові інструменти регінального розвитку в Україні в умовах децентралізаці : [монграфія] / М.Д. Бедринець, М.О. Кужелєв, Т.А. Коляда та ін.; за загальною редакцією к.е.н., доцента М.Д. Бедринець. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 318 с. URL: http://ir.nusta.edu.ua/handle/123456789/7461

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту) здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня групи ФМУПЗ-21-1 *Ажичакова Станіслава Станіславовича* на тему: «Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій»

Обсяг виконаної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів та висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 55 сторінок, основний зміст роботи викладено на 50 сторінках, список використаних джерел включає 42 найменування. Кваліфікаційна робота містить в основному тексті 8 таблиць та 22 рисунка. Робота має 3 додатка.

Загальна характеристика роботи. Кваліфікаційна робота, що виконана Ажичаковим С.С., визначається актуальністю, розкриттям теми, комплексним підходом до оцінки складу та структури доходів і видатків місцевих бюджетів України, визначенням перспектив розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій, обґрунтованістю висновків.

Слід зазначити, що план роботи та її структура логічно пов'язані, розділи послідовно доповнюють один одного, висновки і пропозиції науково зважені та обґрунтовані. Автор роботи вдало використовує для ілюстрації та узагальнення дослідженого матеріалу таблиці, додатки, що також позитивно характеризує роботу.

Наукове і практичне значення роботи полягає в тому, що в ній значне місце приділено розкриттю таких питань, як:

- систематизація теоретичних засад сутності та значення бюджетної децентралізації;
- узагальнення етапів реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні;
- аналіз складу та структури доходів місцевих бюджетів України;
- здійснення оцінки результативності видатків місцевих бюджетів України;
- визначення перспектив розвитку бюджетної децентралізації в Україні у контексті європейських тенденцій.

Оцінка роботи здобувача вищої освіти. Ажичаков С.С. серйозно відносився до виконання кваліфікаційної роботи, усі розділи роботи були виконані у визначений термін згідно із затвердженим планом. Робота виконана

на високому теоретичному і практичному рівнях, містить ряд важливих висновків і пропозицій. Матеріал викладений логічно і послідовно, тема розкрита. За результатами дослідження підготовлено тези на IX Міжнародну науково-практичну інтернет-конференцію «Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку» на тему: «Перспективи розвитку бюджетної децентралізації в Україні в контексті європейських тенденцій» Робота як за формою, так і за змістом відповідає встановленим вимогам і тому вона заслуговує оцінки «добре». Бали наукового керівника – 40.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)
Коляда Т.А., к.е.н., с.н.с., доцент

(підпис) 20.01.23р. (дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти

Ажичакова С.С.

(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «23» січня 2023 № 9 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри публічних фінансів Тетяна КОЛЯДА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувача вищої освіти Державного податкового університету

Ажичакова Станіслава Станіславовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

«Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій»

(назва теми)

Актуальність темиСвітові процеси демократизації та децентралізаціїєхарактернимиособливостямисучасногоекономічногорозвитку.Вміжнароднійпрактиці,органимісцевогосамоврядуваннямаютьширокийспектрповноважень,якінеобхіднідлязабезпечення добробутугромади.Однак, проблема фінансової децентралізації була і є ключовим питанням дляформування подальшого стратегічного розвитку нашої держави. МожливістьзапозиченняміжнародногодосвідузурахуваннямспецифікирозвиткуУкраїнидозволяєвдосконалитивжеіснуючумодельдецентралізації.Використанняміжнародногодосвідузменшуєможливістьдопущенняуправлінськихпомилоктапідкреслюєважливістьекономічноготасоціального розвиткутериторіальниходиниць

Наукова новизнаВ роботі проведено ґрунтовний аналіз щодо формування доходів і видатків місцевих бюджетів в умовах воєнного стану України та в результаті реалізації реформи бюджетної децентралізації. Досліджено вплив факторів, які негативно впливають на формування доходної частини бюджету та розроблено ряд пропозицій щодо їх збільшення та зміцнення.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалуВ роботі детально досліджено проблеми та досягнення реформи бюджетної децентралізації в контексті формування доходів та видатків місцевих бюджетів, їх структуру та джерела наповнення. Вивчено і охарактеризовано теоретичні засади бюджетної децентралізації в Україні та її особливості. Дане дослідження виконано на статистичних матеріалах офіційних джерел та добре проілюстроване. Основними джерелами інформації були сайт Міністерства фінансів України, Державноїказначейської служби України та сайт Децентралізація.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації, Міністерства фінансів України

В кваліфікаційній роботі (проєкті) розроблено ряд пропозицій в контексті підвищення і зміцнення доходів та видатків місцевих бюджетів із урахуванням пропозицій щодо усунення факторів, які негативно впливають на дану сферу. Ці пропозиції можуть бути використані на практиці щодо збалансування доходної та витратної частини місцевих бюджетів.

Наявність недоліківсерйозних недоліків у роботі не виявлено.

Загальний висновок і оцінка роботиробота виконана на достатньому теоретичному і практичному рівнях згідно з встановлених методичних вимог до написання кваліфікаційних робіт. З огляду на це робота претендує на оцінку «добре».

Рецензент:
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
Національного університету харчових технологій Лада ШІРІНЯН

«25» січня 2023 р.

Відділ кадрів

Підпис(и) Л. Ширіняна

затверджую

Нач. відділу кадрів НУХТ

26 січня 2023 р.